

Шматок Н.П.

студентка,

*Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ СІМЕЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА АГРЕСИВНІСТЬ ДІТЕЙ

Агресивна поведінка не є рідкістю для сучасного суспільства. Останнім часом однією з центральних соціально-педагогічних проблем є виховання агресивних дітей, які ігнорують суспільні норми та цінності.

Метою статті є питання родини як основного інституту виховання дітей, вплив батьків на дитину, відокремлення деяких сімейних факторів, що впливають на агресивну поведінку дітей.

В початковій школі вчителі відзначають, що учнів з агресивними проявами побільшало. Чимало з них не знають, як впоратись з цією проблемою. Надто багато надій, як педагоги, так і батьки, покладають на такий метод виховання, як покарання. Проте, це швидше, навпаки, підсилює особливості таких дітей.

Майже завжди причини агресивності зовнішні: сімейне благополуччя. На жаль, багато дітей виховується в сім'ях, де агресивність проявляється у поведінці батьків. Іноді дорослі бувають, надмірно поступливими й безпорадними, коли діти проявляють агресивність у поведінці. Дитина може маніпулювати дорослими, зловживати їхнім добрим ставленням, але подібна ситуація викликає в неї тривогу: «Чи зможуть захистити мене ці дорослі, з якими я роблю все, що захочу?» Це почуття тривоги викликає все нові й нові прояви агресії, а батьки, які відступають, підсвідомо сприяють цьому [4; 18-20].

Неправильна поведінка дитини та реакція батьків на неї, відносини з сестрами, братами, а також з іншими членами сім'ї – це фактори, котрі можуть визначити майбутню поведінку дитини в родині, соціумі, здійснити вплив на стосунки з оточуючими в подальшому житті. Потрібно виділити два істотних фактори: поблажливість і суворість покарання поганої поведінки дитини. При цьому поблажливість стосується поведінки батьків до здійснення дитиною вчинку. Суворість покарання стосується поведінки батьків після здійснення провини (сила покарання за виявлену шкоду). Варто звернути увагу на те, що діти, батьки яких вдаються до жорстких методів покарань, в майбутньому складно вибудовують стосунки з однолітками та іншими людьми.

На небезпечність використання фізичних покарань як засобу виховного впливу звертає увагу Л. Берковіц. Він зазначає, що дитина, яка росте в сім'ї, де припустима агресія, може брати приклад з батьків; вона бачить таку поведінку вдома і вважає, що так можна поводитись і стосовно інших людей. Діти, яких завжди карають намагаються відсторонитись від батьків, уникають або ж захищаються від них. Покарання можуть збуджувати чи ж навпаки гнітати дитину, яка може навіть забути його причину. Такі покарання приховують лише зовнішні прояви агресивної поведінки, але не викоринюють її [1, с. 144-152].

Виділимо моделі ситуацій, які зустрічаються в будь-якій родині.

1. Гіперопіка різного ступеня: від бажання бути співучасником усіх виявів внутрішнього життя дитини до сімейної диктатури – зайва турбота про дитину, надлишковий контроль за всім її життям, що призводить до пасивності, несамостійності, труднощів у спілкуванні з однолітками.

2. Гіпоопіка, що нерідко переходить у бездоглядність; дітям дозволяється робити все, що їм забажається, їхніми справами ніхто не цікавиться. Поведінка стає

неконтрольованою. Діти, як би вони іноді не бунтували, мають потребу в батьках як в опорі, вони повинні бачити зразок дорослого, відповідної поведінки, на яку можна було б орієнтуватися.

3. Ситуація, що створює «кумира» родини – постійна увага до будь-якого спонукання дитини й непомірна похвала за досить скромні успіхи.

4. Ситуація, що створює «попелюшок» у родині – родини, де батьки приділяють багато уваги собі й мало дітям.

Виділяють низку характеристик батьківського ставлення до дитини, що спричиняють відхилення в її поведінці. В першу чергу – це ігнорування почуттів та переживань дітей, показна повага до них. Придушення думок, демонстрація влади над ними, надмірний контроль за їх поведінкою, недовіра – все це агресивно налаштовує дитину. Крім того, коли батьки не можуть дійти згоди, хто повинен мати істотніший вплив на дитину, ігнорування думки дитини чи ж, навпаки, потокання її капризам теж має негативний вплив на виховання загалом [3; 125-139].

На думку З. Зімелевої, на агресивність дітей впливають негативні зміни у сімейних взаємовідносинах, що трактуються як опосередкована агресія стосовно дитини. Взаєморозуміння чи його відсутність між батьками у вихованні дитини, використання покарань і заборон також впливають на агресивність дітей.

Автор виокремлює психологічні особливості батьків, які провокують дітей на агресію: вони відкидають позитивну установку відносно майбутнього своєї дитини; діти не знають, якими би їх хотіли бачити батьки. Крім того, проводять з дітьми мало часу – час присвячується для того, щоб здійснити зовнішній контроль за успішністю і допомоги в домашніх справах. Батьки не мають чіткої системи категоричних заборон, вони не вдоволені, коли дитина проявляє «небажані» емоції; у дорослих членів сім'ї, як правило, не співпадають погляди на процес виховання, що провокує дитину маніпулювати дорослими для досягнення своїх цілей. За погану поведінку дитина має бути покарана, проте часті покарання не приносять бажаного ефекту [2, с. 22-28].

Таким чином, основними помилками сімейного виховання, що формують агресивну поведінку дітей є фізичні покарання, недостатня або надлишкова любов і увага з боку батьків, всюдозволеність, необґрунтовані покарання, байдуже ставлення до агресивних проявів та багато іншого. Варто зазначити, що діти переважно засвоюють ті моделі поведінки, які використовують їх близькі люди, тому найкращим гарантом адекватної поведінки дітей є високий рівень культури спілкування та самоконтролю їх батьків. Велике значення має вміння батьків аналізувати власні помилки і прорахунки у вихованні та вчасно усувати їх, а також створювати у сім'ї атмосферу любові, затишку та доброзичливості.

Список використаних джерел:

1. Берковіц Л. Агресія: причини, наслідки і контроль / Леонард Берковіц. – Спб.: Прайм-Єврознак, 2001. – С. 144-152.
2. Зимелева З.А. Агрессивное поведение подростков и личность родителей / Зоя Алексеевна Зимелева // Психологическая наука и образование. – 2001. – № 4. – С. 22-28.
3. Соціальна педагогіка: навч.-метод. комплекс / А. Й. Капська, М. М. Барахтян, О. В. Безпалько; А. Й. Капська (ред.). – К.: НПУ, 2005. – С. 125-139.
4. Прищепа Т. Агрессивна дитина / Тетяна Прищепа // Психолог. – 2008. – № 10. – С. 18-20.